

Key words: special school, children with intellectual disabilities, professional orientation, professional self-determination, professional socialization, the teacher defectologist.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.

УДК 376.352.03:796

Глоба О.П.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті розглядаються питання самореалізації осіб з обмеженими можливостями у процесі їх трудової реабілітації. Проаналізовано забезпечення диференційованого навчання дітей різних категорій в межах національної державної системи. Зазначено, що реалізація державних і регіональних програм соціального захисту населення в Україні неможлива без реабілітації та розвитку сучасної системи професійної освіти (в тому числі для інвалідів) за конкурентоспроможними професіями та спеціальностями. Доведено, що проведене теоретичне дослідження, знайомство з інноваційними розробками науковців-практиків щодо покращення стану осіб з обмеженнями життєдіяльності, аналіз практичного досвіду вирішення проблем їх професійної орієнтації та трудової реабілітації, результати проведеної експериментальної роботи дозволяють сформулювати ряд пропозицій рекомендаційного характеру щодо покращення результативності діяльності реабілітаційних центрів стосовно працевлаштування інвалідів, удосконалення організаційної структури та управління системою професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Ключові слова: психофізична реабілітація, соціальна адаптація, інклюзія, інтеграція, трудова реабілітація, медико-психолого-педагогічний супровід.

Згідно з Конституцією України кожному громадянину держави гарантовано право на працю, вільне обрання професії та можливість заробляти собі на життя працею.

Разом з тим, інваліди не можуть конкурувати із здоровими на ринку праці, особливо в сучасних економічних умовах. Тому професійна реабілітація інвалідів стала однією з найважливіших проблем суспільства.

Права інвалідів на отримання соціальної допомоги та реабілітації закріплені у законі «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991р.), Постановами КМУ від 03.05.1995р. №314 «Про організацію робочих місць та працевлаштування інвалідів», №1767 від 28.12.2001р. «Про затвердження порядку сплати підприємствами (об'єднаннями), установами і організаціями штрафних санкцій до відділень Фонду соціального захисту інвалідів, акумуляції, обліку та використання цих коштів», Указом Президента України від 13.06.2001р. №519, яким затверджена Національна програма професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

В Україні функціонують 611 реабілітаційних закладів, з яких лише 23 займаються професійною та трудовою реабілітацією осіб з обмеженими фізичними можливостями. Структура зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями за період з 1994 року істотно не змінювалася. Найбільша частина їх зайнята у сфері матеріального виробництва: у промисловості, сільському господарстві та будівництві, а також у невиробничих сферах - у системі охорони здоров'я та освіти. З числа зайнятих 39 відсотків становлять жінки. Створення і функціонування належної виробничої, соціальної та реабілітаційної інфраструктури громадських організацій інвалідів допоможе громадянам з обмеженими фізичними можливостями працевлаштуватися, пристосуватися до самостійного життя і за наявності державної підтримки відчувати себе корисними для суспільства.

У психології достатньо глибоко досліджені проблеми психологічних процесів і явищ, властивих людям певної історичної, соціально-територіальної, соціально-вікової, соціально-культурної спільностей; розроблені напрямки і технології психологічної роботи з дітьми та молоддю (Б. Анан'єв, В. Мясіщев, Ю. Забродин, Є. Рогов, С. Рубінштейн та ін.), багато досліджень, присвячених професійній діяльності фахівців з соціально-педагогічної роботи (В. Бочарова, І. Мигович, С. Григор'єв, Є. Холостова), обґрунтуванню особистісно-орієнтованого характеру соціальної роботи (С. Белічева, Б.

Шапіро), особливостям роботи соціального педагога з дітьми-інвалідами, підлітками з девіантною поведінкою (І. Іванова, В. Кравченко, Т. Завгородня, І. Козубовська, Л. Міщук, О. Дубасенюк, С. Харченко та ін.).

Вітчизняними та зарубіжними вченими проводилися численні дослідження, спрямовані на вивчення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, узагальнено результати та порівняно з новими даними, отриманими суміжними з психологією науками - психолінгвістикою, педагогікою, генетикою, нейропсихологією, доведено вплив трудової та практичної діяльності на формування в аномальних дітей пізнавальної та мовленнєвої діяльності, розвиток спілкування та моторики (В. Бондар, О. Глоба, В. Синьов, О. Хохліна, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.).

Але в зарубіжній та вітчизняній літературі поки ще недостатньо розкриті питання організації процесу професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими психофізичними можливостями, теоретичні та практичні аспекти міжгалузевого співробітництва працівників соціальної сфери з педагогами, медиками, психологами, реабілітологами. Тому **метою нашого дослідження** стало обґрунтування ефективності впровадження педагогічних умов забезпечення трудової реабілітації осіб з обмеженими психофізичними можливостями в систему комплексних реабілітаційних заходів в межах регіонального реабілітаційного середовища.

На нашу думку, процес трудової реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я буде ефективнішим і сприяти формуванню мотиваційно-особистісного, інтелектуально-змістовного та організаційно-дієвого компонентів їх життєдіяльності якщо забезпечити системно-комплексний підхід, реалізуючи наступні умови: реалізацію державної політики та регіональних програм щодо підтримки людей з обмеженими психофізичними можливостями і створити цим особам умови для самореалізації себе як особистості та професіонала; оптимізувати процес формування професійного рівня осіб з обмеженими можливостями здоров'я; широке інформування громадськості щодо проблем соціалізації осіб з обмеженими психофізичними можливостями шляхом реалізації регіональних програм їх професійної орієнтації та трудової реабілітації.

Відповідно до мети і гіпотези були визначені **завдання дослідження**: 1.Провести системний аналіз стану проблеми в теорії та практиці корекційно-реабілітаційної роботи і виявити історичні, соціокультурні передумови становлення і формування поглядів на реалізацію процесу професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я; 2.Визначити цілі, задачі, зміст процесу професійної орієнтації та трудової реабілітації людей з інвалідністю; 3.Розробити критерії, відповідні показники та рівні професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності; 4.Визначити педагогічні умови, які забезпечують ефективність впровадження регіональних програм професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими психофізичними можливостями.

Гуманізація суспільної свідомості стосовно осіб з обмеженими психофізичними можливостями, посилення уваги держави та її соціальних інститутів до проблем таких людей знайшло своє відображення в розвитку наукових досліджень проблеми, що вивчається в межах суміжних наукових галузей: філософії, історії, спеціальної педагогіки та психології, фізіології, медицини, соціології, лінгвістики, соціальної педагогіки. Вище сказане дозволяє нам визначити основні підходи науково-теоретичного аналізу проблеми професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими можливостями. В узагальненому вигляді вони зводяться до такого: 1) при аналізі проблеми слід виходити з її загальнопедагогічного характеру, тобто необхідності цілісного підходу до вирішення завдань соціалізації осіб з обмеженими можливостями; 2) в педагогічній науці найбільш розробленою її складовою частиною стосовно осіб з обмеженими можливостями є корекційна педагогіка. Саме ця галузь педагогічного знання повинна служити базою, на основі якої можуть розвиватися суміжні напрямки педагогічної науки [1].

На сьогоднішній день для людей з інвалідністю в Україні залишаються невирішеними такі питання, що не дозволяють їм відчувати себе повноцінними громадянами нашого суспільства: недостатність необхідної кількості спеціальних (корекційних), реабілітаційних закладів та кваліфікованих

кадрів не дає можливості забезпечити дітей-інвалідів необхідними освітніми та реабілітаційними послугами; після проходження курсу реабілітації в Центрах (переважна кількість Центрів обслуговує дітей до 21 року) інваліди з важкими психофізичними вадами вимушені весь час залишатися вдома через недостатність на державному рівні соціальних послуг для людей з інвалідністю. Громадські організації через відсутність постійного фінансування та труднощі в отриманні відповідної ліцензії не мають можливості надавати ці послуги; недостатність спеціалістів – юристів, психологів, логопедів, дефектологів, соціальних педагогів та соціальних працівників, які мають професійну підготовку для роботи з даною групою людей, та відповідних реабілітаційних структур у районних містечках та селах роблять неможливими отримання соціальних послуг за місцем проживання мешканцями з інвалідністю у сільській місцевості чи невеликих містах; відсутність централізованої мережі транспортних послуг для людей, які пересуваються за допомогою інвалідного візка або мають обмеження в пересуванні, робить їх «невиїзними» зі своїх помешкань, що значно ускладнює їх навчання, працю та ведення активного способу життя; відсутність адаптерів у системі телефонних мереж для людей, які мають важкі порушення мови та не можуть користуватися телефонним зв'язком; відсутність співпраці та взаєморозуміння в питаннях захисту та забезпечення прав і потреб інвалідів з фізичними вадами між Міністерством освіти та науки, Міністерством у справах молоді та спорту й Міністерством праці та соціальної політики України не дає можливості дітям та молоді з інвалідністю одержувати необхідну освіту за місцем проживання; порушується право на доступ до інформації для людей з вадами зору та слуху: кількість передач з сурдоперекладом обмежена, газет та журналів, в яких були би сторінки шрифтом Брайля, практично не має. В бібліотеках загального користування отримати інформацію цим людям теж фактично неможливо; багато порушень спостерігається у сфері визнання осіб з розумовою відсталістю недієздатними та призначення їм опікунів з причин недосконалості Цивільного кодексу з цих питань та відсутністю контролю за діяльністю опікунів; роботодавці готові платити людям з інвалідністю «заробітну плату», щоб тільки не створювати для них робочі місця; низький рівень обізнаності про свої права людей з інвалідністю та їхніх рідних; сформований споживацький підхід більшості людей з інвалідністю та членів їхніх родин до діяльності державних та громадських об'єднань; негативне ставлення громадськості до сімей, в яких проживають люди з інвалідністю. зневіра інвалідів в житті [1].

З вищезазначених проблем ми можемо зробити висновок, що люди з інвалідністю та члени їхніх родин є обмеженими не тільки фізично (важко дістатися до потрібних установ), але й інформаційно (відсутність широкого доступу до необхідної інформації). А головне - люди з інвалідністю та члени їхніх родин недостатньо обізнані щодо своїх прав. Тому ми вважаємо, що для вирішення проблем цієї категорії людей, в першу чергу, необхідно проводити просвітницьку діяльність через широке інформування та навчання не тільки даної цільової групи, але й всієї громадськості.

Метою трудової реабілітації визначається створення особам з обмеженими психофізичними можливостями рівних з іншими членами суспільства умов для участі у соціальному, культурному, творчому, економічному і громадському житті шляхом надання їм можливості оптимальної реалізації свого трудового потенціалу. У цьому плані пропонуються різноманітні шляхи та методи вирішення проблем з включенням в процес трудової реабілітації педагогічного аспекту, що передбачає високий ступінь комунікації особистості та забезпечення умов активної творчої діяльності. Створення спеціальних умов праці для людей з обмеженими можливостями досі залишається одним з актуальних питань, без якого неможливий успіх у вирішенні проблеми забезпечення трудової зайнятості даної категорії населення.

Профіль сучасних потреб людей з обмеженими можливостями в галузі професійної реабілітації та трудової зайнятості можна створити, тільки провівши багатостороннє й комплексне дослідження. Основними завданнями такого дослідження, на підставі всього вищесказаного, можуть стати:

1) класифікація осіб з обмеженими можливостями в залежності від потреби в послугах для успішного працевлаштування та визначення кількісного співвідношення між трьома основними групами, які умовно можна позначити так: особи, які потребують тільки інформаційних послуг; особи, які потребують позапрофесійної підготовки до процесу працевлаштування та (або) потребують створення

спеціальних умов праці; особи, які потребують створення спеціальних умов праці та (або) системи підтримки на робочому місці;

2) виявлення мотивації осіб з обмеженими можливостями до праці, ступеня їх психологічної готовності до роботи в рамках звичайних трудових колективів і необхідність адаптаційних заходів для коригування цих показників;

3) Визначення залежності успішного працевлаштування та розвитку кар'єри від факту й форми отриманої освіти;

4) Визначення конкретних потреб таких осіб в створенні спеціальних умов праці;

5) Визначення бар'єрів, з якими стикаються інваліди, що вже працюють на своїх робочих місцях;

6) Виявлення діапазону професій, які на даний момент найбільш затребувані людьми з обмеженими можливостями через їх освітній рівень, особисті уподобання та об'єктивні фактори, у тому числі форми інвалідності.

Спираючись на аналіз сучасного стану справ щодо професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими можливостями здоров'я в Україні, вивчення практичного досвіду діяльності Центрів ранньої реабілітації дітей-інвалідів та Центрів професійної реабілітації інвалідів, базового законодавства, яке регламентує відповідну діяльність цих установ, а також орієнтуючись на науково-теоретичний аналіз інновацій досвідчених вітчизняних та зарубіжних педагогів-науковців і практиків у галузі соціального захисту інвалідів, нами були визначені педагогічні умови забезпечення професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Першу умову ми пов'язуємо із створенням дієвого механізму реалізації державної політики, широким інформуванням громадськості щодо проблем соціалізації осіб з обмеженими можливостями шляхом реалізації регіональних програм їх професійної орієнтації та трудової реабілітації, створення цим особам умов для їх самореалізації як особистостей та професіоналів.

Другу умову – з оптимізацією процесу формування професійного рівня осіб з обмеженими можливостями шляхом використання соціально-педагогічних технологій, що забезпечують врахування особливостей інвалідів та сприяють їх соціальній захищеності.

Третю умову – з необхідністю ґрунтування педагогічної роботи Центрів реабілітації інвалідів на комплексному, особистісно-орієнтованому підходах щодо надання соціальної, психологічної, педагогічної, юридичної, медичної допомоги особам з психофізичними вадами розвитку та членам їх сімей.

Виділені нами педагогічні умови процесуально взаємопов'язані між собою, а також є взаємодоповнюючими складовими процесу професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими психофізичними можливостями, що сприяють його ефективності.

Комплексна Програма професійної орієнтації та трудової реабілітації повинна відповідати певним вимогам: по-перше, орієнтацію осіб з обмеженими можливостями на включення у світ суспільно корисної практики; по-друге, формування у осіб з вадами психофізичного розвитку здатності спиратися на ті аналізатори особистості, які функціонують нормально; по третє, орієнтація соціально-педагогічної роботи на забезпечення необхідних санітарно-гігієнічних умов безпосередньо в місцях життєдіяльності осіб з обмеженими можливостями; по-четверте, формування людей з обмеженнями життєдіяльності психологічної установки на значущість кожного з них як неповторної особистості для людей та суспільства в цілому.

В основі регіональної Програми, яка пропонується нами, лежить ідея адресної спрямованості та комплексності спеціальної допомоги кожній особі з вадами психофізичного розвитку. Ми орієнтувалися на використання не розрізнених заходів та засобів, а їх цілісного комплексу з виходом на конкретну особу.

Успіх роботи Центрів реабілітації інвалідів практично завжди залежить від декількох спеціалістів, точніше від того як вони співпрацюють між собою, від того, як реалізується *принцип міждисциплінарності*. Під цим принципом ми розуміємо взаємодію і злагодженість роботи «команди фахівців» (педагогів, психологів, соціальних педагогів, медиків, валеологів, дефектологів,

реабілітологів, юристів) у процесі вивчення клієнта-інваліда. Вони мають єдині цілі, цінності та включені в єдину організаційну модель психолого-педагогічного та соціального супроводу інвалідів, володіють єдиною системою методів і готові винести фахову оцінку стану особи з обмеженнями життєдіяльності, використовують у власній практиці наукові методи дослідження, що дозволяють цілісно вивчати особливості розвитку та стану клієнта. Цей підхід може бути названий комплексним підходом у вирішенні будь-якої проблеми розвитку і життя особи з обмеженими психофізичними можливостями.

Сутність *принципу неперервності* полягає у забезпеченні постійним супроводом дітей-інвалідів та дорослих осіб з обмеженими можливостями здоров'я, які прагнуть інтегруватися у суспільство, до того моменту, коли будуть знайдені вагомі шляхи (підходи) до розв'язання існуючої ситуації, а інваліду буде гарантована соціальна захищеність, безпека і соціалізація.

Принцип системності супроводу інвалідів реалізується через єдність діагностики, реабілітації, корекції і розвитку, постановку основних завдань і реалізацію заходів соціального захисту та надання комплексної допомоги клієнтам центрів реабілітації, яка ґрунтуватиметься на комплексному, якісному та глибокому оцінюванні стану і потреб інваліда, з'ясуванні його резервних можливостей і можливостей соціуму. Системний, цілісний підхід передбачає аналіз зв'язків та відносин не лише в середині системи (внутрішнього світу), а й поза нею (сім'ї, соціального оточення, суспільства) [2].

Підводячи загальний підсумок теоретичній розробці педагогічних умов професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими можливостями, ми вважаємо, що виділені нами педагогічні умови є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими складовими більш ефективного процесу професійної орієнтації та трудової реабілітації інвалідів. Практична реалізація розроблених умов можлива при комплексному врахуванні сутнісних характеристик кожної з них і може бути успішною, якщо діяльність представників міждисциплінарних колективів Центрів реабілітації спиратиметься на дані умови в організаційному та методичному контексті.

Реалізацію Регіональної Програми професійної орієнтації та трудової реабілітації інвалідів було організовано за етапами: перший етап – діагностично-організаційний. Він включає комплексну первинну, а потім щорічно повторювану психолого-педагогічну діагностику інваліда та вивчення його запитів і планів. Наступним був аналіз ситуації, у якій перебуває особа з вадами психофізичного розвитку, і вивчення можливостей усіх суб'єктів корекційно-реабілітаційної роботи. Логічним результатом цього етапу слід вважати розробку взаємодоповнюючих програм: індивідуальної програми професійної орієнтації та розвитку особи з обмеженими можливостями, індивідуальної програми комплексної соціальної адаптації та індивідуальної програми трудової реабілітації інваліда.

На другому етапі здійснюється вся особистісна педагогічна робота щодо реалізації програм. З цією метою в кожному конкретному випадку формулюються основні принципи організації діяльності, визначається пріоритетність напрямів корекційної роботи, формується її конкретний зміст за означеними секторами (при цьому кожного разу він буде різним, а точніше індивідуальним). Вирішується питання місця, де здійснюється реабілітація та соціальна адаптація особи з психофізичними вадами: за місцем мешкання, у загальноосвітній школі, в спеціальному навчально-виховному закладі, в реабілітаційному центрі тощо. Визначаються індивідуальні комплекси заходів з клієнтами.

На третьому етапі соціальної інтеграції інваліда в суспільство вирішуються питання його навчання, перепідготовки, підвищення кваліфікації й працевлаштування, використовуючи передбачені державою пільги та додаткові умови навчання у ВНЗ I–II та III–IV рівнів акредитації, у закладах професійно-технічної освіти та під час працевлаштування.

Проведене теоретичне дослідження, знайомство з інноваційними розробками науковців-практиків щодо покращення стану осіб з обмеженнями життєдіяльності, аналіз практичного досвіду вирішення проблем їх професійної орієнтації та трудової реабілітації, результати проведеної нами експериментальної роботи дозволили нам сформулювати ряд пропозицій рекомендаційного характеру щодо покращення результативності діяльності реабілітаційних центрів стосовно працевлаштування

інвалідів, удосконалення організаційної структури та управління системою професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Перед вітчизняними науковцями та практиками нагальною проблемою є вирішення питань щодо забезпечення найближчим часом прориву у державно значущій роботі щодо професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими психофізичними можливостями, виходу на якісно нові рішення і результати. Одним з першочергових заходів має стати надання державним центрам зайнятості більших, законодавчо закріплених повноважень щодо працевлаштування інвалідів, нормативне врегулювання взаємодії з цих питань Державного центру зайнятості та Фонду соціального захисту інвалідів, особливо на місцях. Необхідно за активної участі громадських організацій інвалідів підготувати нову Національну програму професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями, яка б включала нові параметри та рубежі і була б підкріплена фінансами, розрахунками і узгодженими позиціями відповідних відомств в уряді, а також новими нормами, які дозволять задіяти механізми виконання цієї програми [1].

Розкриття змісту, технологій і регіональних особливостей процесу професійної орієнтації та трудової реабілітації осіб з обмеженими психофізичними можливостями представлено в контексті розробленої регіональної Програми, сутністю якої є максимальна диференціація та індивідуалізація роботи щодо професійної орієнтації, трудової реабілітації та соціальної адаптації інвалідів. В основу Програми покладено принцип поєднання психологічної, медико-оздоровчої, педагогічної, правової та соціально-адаптаційної роботи, що базується на діагностичній основі, індивідуальній корекції та терапії, зорієнтованій навчально-виховній діяльності, що гарантує основні права і задовольняє потреби та інтереси особи з обмеженнями життєдіяльності. Дослідження показали, що в основі даного супроводу покладена ідея міждисциплінарної взаємодії працівників регіональних реабілітаційних центрів, що ґрунтується на принципах цілісності та неперервності, структурності та системності, керованості та цілеспрямованості, комунікативності, принципі розвитку і гуманістичної орієнтації у взаємодії, соціального загартування інвалідів, створення коригуючого і виховуючого середовища та врахування інтересів даного контингенту.

Використана література:

1. Глоба О.П. Шляхи реалізації Державної підтримки проблем професійної реабілітації та працевлаштування інвалідів в Україні/ О.П.Глоба // наук. часоп. НПУ ім.М.П.Драгоманова. Серія 19– корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – Випуск 16. – К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2010. – С. 19.
2. Дефектологічний словник: навчальний посібник / В.І.Бондар, В.М.Синьов /За редакцією В. І. Бондаря, В. М. Синьова. – К.: «МП Леся», 2011. – 528 с.

References:

1. Hloba O.P. Shljahy realizacii' Derzhavnoi' pidtrymky problem profesijnoi' rehabilitacii' ta pracevlashtuvannja invalidiv v Ukraini'/ O.P.Global/nauk.chasop.NPU im.M.P.Dragomanova. Serig' 19 - korekcijna pedagogika ta special'na psihologija.-Vypusk 16.-K.: NPU im. M.P.Dragomanova, 2010.-s.19.
2. Defektolohichny slovnyk: navchalny posibnyk / V.I.Bondar, V.M.Synov / Za redaktsiyeyu V.I.Bondarya, V.M.Synova. – K.: «MP Lesya», 2011. – 528 s.

Глоба А.П. Педагогические условия обеспечения трудовой реабилитации лиц с ограниченными возможностями

В статье рассматриваются вопросы самореализации лиц с ограниченными возможностями в процессе их трудовой реабилитации. Проанализировано обеспечение дифференцированного обучения детей разных категорий в рамках национальной государственной системы. Указано, что реализация государственных и региональных программ социальной защиты населения в Украине невозможна без реанимации и развития современной системы профессионального образования (в том числе для инвалидов) по конкурентоспособным профессиям и специальностям. Доказано, что проведенное теоретическое исследование, знакомство с инновационными разработками ученых-практиков по улучшению состояния лиц с ограничениями жизнедеятельности, анализ практического опыта решения проблем их профессиональной ориентации и трудовой реабилитации, результаты проведенной экспериментальной работы позволяют сформулировать ряд предложений рекомендательного характера по улучшению результативности деятельности реабилитационных центров по трудоустройству инвалидов, совершенствование организационной структуры и управления системой профессиональной реабилитации и занятости лиц с ограниченными физическими возможностями.

Ключевые слова: психофизическая реабилитация, социальная адаптация, инклюзия, интеграция, трудовая реабилитация, медико-психолого-педагогическое сопровождение.

Globa A. Pedagogical conditions for ensuring of occupational rehabilitation of persons with disabilities

The article deals with the issues of self-realization of persons with disabilities at the process of their occupational rehabilitation. The ensuring of differential education of children of different categories was analyzed in the framework of national state system. The implementation of state and regional programs of social protection of the population in Ukraine is impossible without intensive care, and the development of modern professional education system (including the disabled persons) at competitive trades and professions. The theoretical research, acquaintance with the innovative developments of improving of the healthy status of persons with disabilities that were developed by scientists and practitioners, the analysis of practical experience of solving problems of their professional orientation and occupational rehabilitation, the results of experimental works allow us to formulate a number of suggestions for improving of productivity of rehabilitative centers of employment of disabled people. It can help us to improve organization structure and controlling of the system of professional rehabilitation and occupation of persons with disorders.

Key words: psychophysical rehabilitation, social adaptation, inclusion, integration, occupational rehabilitation, medical psycho-pedagogical support.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.

УДК: 376-056.262-053.6

Глушенко К.О., Ращенко А.С.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ

У статті представлено результати експериментального дослідження особливостей розвитку та реалізації творчих здібностей підлітків зі зниженим зором. Результати науково-практичної роботи дозволили дійти висновку про те, що порушення зору, не чинячи безпосереднього впливу на формування творчих задатків, створюють перепони для їх втілення в практичній діяльності. Отримані дані демонструють значні розходження у стані сформованості трьох компонентів розвитку творчих здібностей – когнітивного, практичного та емоційно-оцінного – серед підлітків з нормальним та зниженим зором. Розходження спостерігалися як в розподілі вподобань щодо вибору творчого дозвілля, так і в джерелах отримання інформації про нього. Доведено необхідність розвитку у підлітків внутрішньої мотивації до творчості, адекватної оцінки власних здібностей, формування навичок пошуку інформації про доступні форми творчого дозвілля.

Ключові слова: підлітковий вік, порушення зору, учні зі зниженим зором, творчі здібності, дозвілля.

У світлі актуальних тенденцій розвитку сучасного гуманістичного суспільства особливого значення набуває сприяння становленню всебічно розвиненої особистості, активному розвитку її вмінь і здібностей, що є запорукою самореалізації людини, її успішної життєдіяльності. Нині відбувається активна інтеграція осіб з інвалідністю до усіх сфер життя суспільства. Сприяння реалізації особистісного потенціалу людини, незалежно від її фізичних можливостей, є необхідною передумовою успішності цього процесу.

Дослідження у галузі загальної психології доводять, що набуття вмінь і навичок, виявлення індивідуальності та здібностей найбільш активно відбувається саме у підлітковому віці [1, 3, 5]. Водночас аналіз спеціальних досліджень в галузі тифлопсихології та тифлопедагогіки доводить, що особи з порушеннями зору відчують значні труднощі не лише у виявленні власних задатків до творчої діяльності, а й, у першу чергу, в реалізації своїх здібностей і задоволенні творчих потреб [3]. Зниження, чи навіть відсутність, мотивації до творчої діяльності у багатьох осіб з порушеннями зору викликана саме очікуваними перепонами у заняттях творчістю, насамперед, художньою.

Нагальні завдання соціальної інтеграції молоді з порушеннями психофізичного розвитку та недостатня вивченість окресленої проблеми зумовлюють актуальність наукових пошуків, спрямованих на виявлення особливостей розвитку та реалізації індивідуальних здібностей зороводепривованих осіб саме у підлітковому віці.

Проведене дослідження мало на меті визначити особливості розвитку творчих здібностей у підлітків зі зниженим зором та встановити найбільш характерні для них прояви.

Проблема розвитку творчих здібностей та їх місця у структурі особистості була предметом